

**Prvky angloamerického modelu trestního řízení a jejich projevy
v kontinentálním modelu trestního řízení**
*Elements of Anglo-American criminal proceedings and their manifestations in
the continental model of criminal proceedings*

JUDr. Jiří Mulák, Ph.D.

**Univerzita Karlova, Právnická fakulta, katedra trestního práva
Vrchní soud v Praze**

Anotácia

Příspěvek^[1] se zabývá vybranými angloamerickými prvky trestního řízení a jejich projevy v kontinentálním modelu trestního řízení. Nejprve je zevrubně pojednáno o obou modelech trestního řízení. Pozornost je zde věnována především institutům dohody o vině a trestu a také korunního svědka (spolupracujícího obviněného).

Annotation

The paper deals with the Anglo-American elements of criminal proceedings and their manifestations in the continental model of criminal proceedings. First, both models of criminal proceedings are discussed. Attention is known here mainly by institutional agreements on guilt and punishment and with the institute of the crown witness.

Kľúčové slová

Kontinentální model trestního řízení; angloamerický model trestního řízení; základní zásady trestního řízení

Key words

Continental model of criminal proceedings; the Anglo-American (adversarial) model of criminal proceedings; basic principles of criminal proceedings

Úvod

V Evropě můžeme identifikovat dva dominantní právní systémy, a to systém románskogermánský (kontinentální) a systém *common law* (angloamerický). Románskogermánský proces tradičně označujeme za inkviziční^[2] pro jeho nespornou povahu trestního řízení a systém *common law* za adversární sporný proces.^[3] Postupem doby docházelo a prolínání obou systémů. V příspěvku je nejprve stručně pojednáno o nejdůležitějších rysech obou modelů trestního řízení. Posléze jsou zmíněny odlišnosti obou systémů, v nezbytné míře charakterizováno řízení před soudem jako jedno odlišujících kritérií. Část je věnována možnostem a perspektivám ovlivňování obou modelů, zejména s ohledem angloamerickým institutem dohody o vině a trestu a spolupracujícího obviněného (korunního

svědka), které byly v minulosti implementovány do českého trestního procesu. Na mnoha místech je také učiněna konfrontace se základními zásadami trestního řízení.^[4] Příspěvek nemá a ani nemůže mít ambici podat vyčerpávající informaci o všech odlišnostech obou systémů, ale může být dalším příspěvkem do diskuze o vzájemném ovlivňování obou systémů,^[5] případně naznačit širší problém.

Adversární model trestního řízení

Britský právní slovník vymezuje adversární systém trestního řízení jako proces hledání závěrů o trestní odpovědnosti osob prostřednictvím obžaloby a obhajoby, kdy primární povinností obou stran je předkládání stanovisek v rámci dokazování. Soudce pouze zajišťuje, aby tímto vyšly skutečnosti navenek, resp. chápe postavení procesních stran a řízení samotné za sporné, kdy každá strana předkládá soudu vlastní důkazy.^[6] Adversární (někdy též nazývaný jako obžalovací) systém spočívá na důsledném uplatnění zásady *nemo iudex sine actore* z tohoto plynou i další typické prvky pro tento systém, neboť je to právě veřejný žalobce, kdo musí vymezit a označit skutek, právně jej kvalifikovat a označit osobu obžalovanou. Současně je žalobce tzv. *dominus litis* a pouze on může disponovat podanou obžalobou, tedy může od samotné obžaloby i ustoupit a řízení tak zastavit. Obžalovanému se přiznává postavení procesní strany rovnocenné straně obžaloby, tedy se mu zaručuje rovnost zbraní a právo na formální obhajobu. Soud má pouze povinnost proces řídit a konečně rozhodnout. Vyhledávání a předkládání důkazů je povinností procesních stran a nikoli soudu. Klasickým znakem adversárního systému je tedy jeho sporná povaha, kdy má podobu sporu žalobce a obviněného, neplatí tedy vyhledávací zásada pro soud. Dokazování je ovládáno obdobou projednací zásady, kdy soud rozhoduje jen na podkladě důkazů provedených stranami v rámci soudního přelíčení a tyto sám zpravidla nedoplňuje. S tímto souvisí i teorie důkazního břemene, které tíží žalobce prokazujícího vinu obviněného bez důvodných pochybností, čímž má být dosaženo zjištění formální pravdy.^[7] Samotné zahájení řízení je opanováno zásadou oportunity, kdy žalobce musí shromáždit dostatečné množství důkazů svědčících o vině obžalovaného.^[8]

Samotný právní systém lze považovat za důsledek určité nedůvěry společnosti ve stát (jak státní orgány, profesionálního soudce i žalobce), kdy trestní proces je upraven pouze částečně zákony a dominantní postavení zaujímají zvyklosti a precedenty. Někteří autoři nesprávně ztotožňují adversární systém s principem kontradiktornosti. Proti takovému závěru se již dříve ohradil Fenyk, který konstatuje, že k naplnění principu kontradiktornosti není vždy třeba posilování sporného charakteru řízení (vlastního pro adversární systém) a poukazuje na skutečnost, že princip kontradiktornosti není závislý na inkvizičním či adversárním typu řízení, nicméně je oběma společným předpokladem pro dosažení spravedlivého trestního řízení.^[9] Obdobné výtky uplatnil Olej, který upozornil na to, že princip jako takový nemůže být ztotožňován s celým souhrnem institutů tvořících adversární systém. V opačném případě by bylo nevyhnutelné, aby za účelem respektování kontradiktornosti, jako nezbytného předpokladu spravedlnosti, byl tento systém převzat bez námitek i do právních úprav, které se řídí inkvizičním modelem v jeho modifikované podobě.^[10] Podle mého názoru lze princip kontradiktornosti označit za pojmový znak moderního soudního procesu jakožto typizovaného a právně formalizovaného způsobu řešení sociálních, resp. právních konfliktů, přičemž není rozhodně namístě jej asociovat s určitou právní kulturou nebo systémem.^[11] Obdobný závěr lze nalézt i v rozhodovací praxi ESLP, totiž, že právo na kontradiktorní řízení v trestní věci zaručuje, jak pro obžalobu, tak pro

obhajobu příležitost seznámit se s vyjádřeními a důkazy předloženými druhou stranou a sdělit své stanovisko k nim.^[12] Lze si pochopitelně představit různé způsoby, jak může vnitrostátní právo zajistit naplnění tohoto požadavku, ovšem ať už je zvolen jakákoliv způsob, musí být zajištěno, aby byla druhá strana vždy informována o podání protistrany a aby dostala skutečnou příležitost se k němu vyjádřit.

Inkviziční model trestního řízení

Inkviziční (někdy také označovaný vyšetřovací) systém měl historicky jediný procesní subjekt, který v sobě koncentroval obhajovací, vyšetřovací, obžalovací a rozhodující funkci. Obžalovaný neměl postavení procesní strany a byl pouhým objektem řízení. Obhajoba obžalovaného nebyla zpočátku možná, později byla omezena.^[13] V rámci kontinentální Evropy, tedy i v našich zemích, se historicky vyvíjel právě inkviziční systém trestního procesu a v průběhu času doznal značných proměn. Inkviziční systém vychází z práva římského, resp. římsko-kanonického, kdy dalšího vývoje inkviziční systém doznal zejména v Německu po přijetí hrdelního řádu Karla V. v roce 1536. Částečné zavedení obžalovací zásady přichází na konci 18. století a na počátku 19. století ve Francii, kde v důsledku revolučních změn došlo k přijetí některých institutů a zásad adversárního trestního systému. Nově se trestní řízení rozdělilo ve dvě části, na inkviziční přípravné vyšetřování a na ně navazující hlavní přelíčení dotčené právě adversárním systémem trestního procesu.

Tento francouzský systém trestního procesu byl v průběhu 19. století recipován v různých formách dalšími zeměmi kontinentu. Zavedení obžalovací zásady^[14] v inkvizičním systému práva lze považovat za revoluční myšlenku a jeden z předpokladů pro spravedlivý trestní proces. Úprava trestního řízení ve Francii, díky novele „loi Constans“ z roku 1897, položila základy pro uplatnění zásady kontradiktornosti v kontinentálním řízení, kdy novela nově upravila právo obviněného na obhájce a práva obhájce dotazovat se k prováděným důkazům.^[15] Řízení je ovládáno zásadou oficiality a dokazování následně i zásadou vyhledávací. Orgány činné v trestním řízení mají tedy povinnost zjišťovat a prokazovat skutečnosti svědčící o vině i nevině obviněného, tedy v neprospěch i ve prospěch obviněného. Cílem inkvizičního modelu trestního řízení je zjištění materiální pravdy, k čemuž napomáhá i povinnost samotného soudu případně doplnit dokazování v rozsahu nutném pro jeho rozhodnutí. Tento právní systém projektuje důvěru společnosti ve stát v rámci trestního řízení, kdy postavení stran a soudu, včetně jejich práva a povinností je pevně konstituováno zákonem. Z povinností státních orgánů ztělesňujících naznačenou důvěru společnosti lze zdůraznit zejména povinnost zjištění skutkového stavu v neprospěch i prospěch obviněného, s čímž souvisí i materiální důkazní břemeno tížící žalobce.^[16]

Základní odlišnosti (charakteristické rysy a základní zásady)

Jednou z mnoha odlišností, které lze spatřovat mezi oběma systémy je to, že pro kontinentální systém je charakteristická doktrína právního státu, zatímco pro angloamerický doktrína vlády práva, která je širší než koncepce *Rechtsstaatu*. Pro státy kontinentálního modelu je také to, že takové státy jsou etatistické, proaktivní, hierarchicky uspořádané se silnými prvky centralizace. Je pro ně charakteristický kontinentální dogmatismus. Oproti tomu státy angloamerického práva mají zúženou úlohu státu (státní

moci) s prvky decentralizace, jde o státy reaktivní. Charakteristickým rysem je angloamerický pragmatismus. Z uvedeného se potom odvíjí další odlišující kritérium, kterým je důvěra ve státní orgány. Tato důvěra ve státní orgány je podle mého názoru vyšší v kontinentálním modelu než v modelu angloamerickém. Pro kontinentální model potom platí, že státním orgánům je svěřena velká pravomoc, nicméně mají také tomu odpovídající velkou odpovědnost. Tento prvek se nám také projevuje v otázce laického prvku (přisedících).^[17] Je zde nadbytečné připomínat, že např. ve Spojených státech amerických je tradiční porotní systém, zatímco v České republice nalezneme přítomnost laického prvku v podobě přisedících. Dále lze konstatovat, že hlavním cílem a posláním trestního práva v zemích kontinentu je ochrana společnosti, zatímco v angloamerickém modelu je to ochrana práv jednotlivce. S tím souvisí také to, že systém trestní justice je na kontinentu stále spíše retributivní s prvky restorativní justice, zatímco v angloamerickém modelu je o preferenci justice restorativní s prvky retributivní justice.^[18] Naprosto zásadním odlišujícím prvkem je chápání trestního práva (trestního procesu). Zatímco v kontinentálním modelu lze trestní právo a proces nepochybně chápat jako veřejnoprávní, chápání trestního procesu v angloamerickém modelu je soukromoprávní. S tím také souvisí možnosti a existence tzv. soukromé žaloby. Další odlišujícím prvkem je také odlišné pojetí obhajoby v trestním řízení. Role obhajoby je v angloamerickém modelu chápána s ohledem na plné rozvinutí rovnosti zbraní jako rovnocenný „soupeř“ obžaloby. Jde tedy o skutečný (a v mnohém atraktivní) souboj procesních stran. Role obhajoby v kontinentálním modelu je poněkud odlišná a spočívá v kontrole státního orgánů, protože státní orgány se mohou pohybovat pouze *secundum et intra legem*. Zjednodušeně řečeno role obhajoby je zde reakční a defenzivní.

Je nepochybné, že v angloamerickém modelu má dominantní roli ustálená rozhodovací praxe, tedy význam judikatury a precedentů (s možností pravidla *overruling*).^[19] Naproti tomu pro kontinentální model je charakteristický primát psaného práva. Nepřekvapí tedy, že všechny země kontinentální Evropy mají také kodifikovaný trestní řád, což se o zemích angloamerického světa říci nedá. Na výše uvedené lze také navázat konstatováním, že v kontinentálním modelu jsou základní zásady trestního řízení uznávané pozitivním právem, zatímco v angloamerickém modelu jsou základní principy trestního řízení uznávané rozhodovací praxí.^[20]

Van Caenegem vymezuje základní rozdíly mezi oběma systémy tak, že v adversárním systému strany jednají autonomně, úskočným způsobem a jsou to právě a jen strany, které jsou odpovědné za zjištění pravdy, tedy za předkládání a provádění důkazů před pasivní porotou, která rozhoduje o vině a soudcem, který pečuje o procesní čistotu a rozhoduje o trestu. Oproti tomu v inkvizičním systému shledává, že zodpovědným za odhalování a zjištění pravdy je určitý orgán (státní subjekt), který z pozice právní autority jedná a vyhledává důkazy svědčící jak o vině, tak o nevině obviněného. Závěrem dodává, že oproti adversárnímu systému, kde mají účastníci postavení rovnocenné protiřečící si procesní strany, v inkvizičním systému není obviněný účastníkem řízení ve srovnatelném rozsahu.^[21]

Kristková považuje za hlavní odlišující kritéria obou systémů způsob zahájení trestního řízení, intervence soudu a stran řízení a dokazování. V adversárním systému považuje za zásadu ovládající zahájení trestního řízení zásadu oportunitu, naopak v inkvizičním systému zásadu legality. Ohledně druhého kritéria shledává za převažující zásadu kontradiktornosti u adversárního systému a zásadu vyhledávací v systému inkvizičním. Konečně dokazování v adversárním systému je dle autorky ovládáno zásadou formální pravdy a v inkvizičním systému zásadou materiální pravdy.^[22] Lze tedy shrnout, že hlavním odlišujícím hlediskem pro tyto dva právní systémy trestního řízení je především způsob, kterým má být

zjištěna pravda (v jaké míře), s tímto související postavení procesních stran, rozsah účasti procesních stran na řízení a v neposlední řadě rozsah participace rozhodujícího orgánu.

Jednou z profilujících a určujících základních zásad je kontinentálního modelu je zásada oficiality,^[23] zatímco pro angloamerický model je charakteristická zásada dispoziční. V otázce zahájení trestního stíhání (řízení) je v zemích kontinentu v duchu zásady oficiality tradičně (avšak nikoliv výlučně) určující zásada legality (jako projev zásady oficiality), tedy povinnost veřejného žalobce (státního zástupce) stíhat všechny trestné činy, o kterých se dozví, nebrání-li tomu jiný zájem či jiná překážka, pro země angloamerického světa (a nutno dodat také pro některé kontinentální státy) je typická zásada opportunity. Rozdíl mezi oběma systémy se však postupem doby stírá, neboť neexistuje model v určité ryzí (čistě) podobě, jde tedy spíše o převahu znaků.

Ohledně dokazování lze konstatovat, že pro kontinentální model je charakteristická trojice základních zásad, jimiž jsou zásada materiální pravdy, jako jeden z projevů zjišťování skutkového stavu – vnitřní přesvědčení a praktickou jistotu soudce o tom, jak se odehrál skutkový stav. Dále jde o zásadu vyhledávací (někdy též „vyšetřovací“ či „instrukční“), tedy povinnost státních orgánů vyhledávat důkazy v neprospěch i ve prospěch obviněného a zásada volného hodnocení důkazů, v rámci které se zkoumá zákonnost, závažnost a pravdivost, případně též věrohodnost. Soudce může přijmout kterýkoliv důkaz, na rozdíl od angloamerického systému, který směřuje ke zjištění skutkového stavu a tento hodnotí volně, tedy materiálně a diferencovaně, pochopitelně s limity, které se vyvinuly praxí, a tento důkaz musí vyústit v jeho vnitřní přesvědčení. Pro angloamerický model jsou naopak typické některé prvky zákonné teorie průvodní, zásada projednací, doktrína plodů z otráveného stromu, klasifikace důkazů přípustných a nepřípustných a s tím související vylučovací normy. S problematikou dokazování pak souvisí otázka důkazního břemene, kde je ústřední otázkou, zda lze soudci vzít právo provádět dokazování ve prospěch i neprospěch, pokud je pasivní státní zástupce i obžalovaný.^[24]

Odlišnosti v řízení před soudem (*party driven model a judge led model*)

Ve státech kontinentu je způsob vedení řízení před soudem kontradiktorní, avšak bylo by mylné se domnívat, že tato skutečnost je výsledkem vlivu angloamerického práva. Nelze tedy kontradiktorní model asociovat pouze se sporným adversárním modelem, jak bylo uvedeno již výše. Kontradiktornost nelze ztotožňovat pouze se sporností. Prvky kontradiktorního řízení lze vysledovat již v 19. století ve Francii, kdy byla obviněným přiznávána určitá práva.^[25] Významnou roli ve formování principu kontradiktornosti, a to jak v předsoudní fázi, tak i v soudním projednání věci, lze připsat rozhodovací praxi ESLP, která tento princip vykládá jako právo na přístup k informaci a reakci na ni.

Typický adversární způsob vedení řízení před soudem je kontinentálnímu řízení poměrně vzdálený, byť na první pohled zde může existovat jistá podobnost. V systému angloamerického práva je soud v roli spíše pasivní a jsou to strany řízení, které určují směr dokazování (tzv. *party driven model*). Soud je toliko garantem spravedlivého procesu, a to zejména ve Spojených státech amerických. V kontinentálním systému je sice kladen akcent na posilování práv stran řízení, nicméně soud je vázán zásadou zjišťování skutkového stavu (zásadou materiální pravdy) a zásadou vyhledávací, což značně determinuje jeho roli v soudním řízení, kdy určuje průběh hlavního líčení (tzv. *judge led model*). Fáze řízení před soudem je v obou modelech pojímána jako těžiště dokazování, a tudíž jako těžiště celého

trestního řízení. Právě v řízení před soudem jsou v celé své šíři uplatňovány základní zásady trestního řízení.

Bylo již výše uvedeno, že role soudu a stran v hlavním líčení v angloamerickém systému je kritériem, které je nejčastěji považováno za základní diferenční znak mezi oběma modely. Pojem *adversaries*^[26] totiž vystihuje reálnou povahu hlavního líčení v angloamerickém modelu, neboť je chápáno jako tzv. *party driven model*, tedy model, kde strany objasňují skutkový stav, a tudíž je jim přiznáno právo provádět své důkazy.

Hlavním úkolem soudu je zde garance spravedlnosti řízení, aby byla zaručena rovnost stran tím, že oběma stranám budou přiznána stejná práva. Soud v tradičním řízení před porotou nerozhoduje o vině, neboť k tomu je povolána porota coby projev demokratického prvku, který je systémovým projevem důvěry v laický prvek a současně nedůvěry ve státní moc. Porota je pak soudcem instruována, jak má hodnotit důkazní standard, který je při rozhodování o vině v trestní věci *beyond all reasonable doubt*, tedy míra jistoty o tom, že se daný obviněný skutečně dopustil jednání, které vykazuje znaky trestného činu, musí být i zde velmi vysoká. Dále musí soudce zajistit, aby důkazy předkládané porotě byly procesně přípustné a účinné. Z hlediska koncepce hlavního líčení je zřetelný výrazný rozdíl mezi oběma modely, kdy oba modely mají účel obdobný (oba systémy hledají pravdu/zjišťují skutkový stav), nicméně způsob, jakým je tohoto účelu dosahováno se velmi podstatně odlišuje.

Bylo již uvedeno, že v zemích kontinentu je kladen velký akcent na zásadu materiální pravdy, tj. aby byl dostatečně zjištěn skutkový stav, o kterém nejsou důvodné pochybnosti, a to prostřednictvím dokazování, které je objektivní, přičemž je současně dbáno na to, aby se neprováděly důkazy nadbytečné či nerelevantní. Úkolem soudu je v tzv. *judge led* modelu právě i tato selekce důkazů, a to zejména z důvodů procesní ekonomie. V angloamerickém modelu se zásada procesní ekonomie v řízení před soudem neprojevuje. Ačkoliv soudce rozhoduje o přípustnosti důkazů, resp. aby byl důkaz procesně způsobilý, zjevná nadbytečnost zde nehraje žádnou důležitou roli. Je potřeba uvést, že dokazování v řízení před porotou nemusí nutně být objektivní, neboť objasňování skutkového stavu může být podstatně zkresleno způsobem vedení obhajoby. V tomto modelu hraje totiž nezastupitelnou roli charisma, kterému může ustupovat zájem na objektivitě vedení hlavního líčení. Svou povahou je tedy charakter trestního řízení ve Spojených státech amerických spíše podobný kontinentálnímu civilnímu spornému procesu. Za podstatný prvek determinující divergenci obou systémů lze tedy identifikovat pojetí řízení před soudem založeného v angloamerickém modelu na kombinaci laické poroty a pasivního soudce.

Import angloamerického práva – příklad dohody o vině a trestu

V předsoudní fázi řízení lze ve státech kontinentu sledovat postupný průnik angloamerických prvků. Jde zejména o prvky vyplývající z principu *oportunity* a ideje restorativní justice, které se projevují zejména ve zjednodušených formách vyřízení trestních věcí v předsoudní fázi řízení, nejčastěji ve formě tzv. odklonů v trestním řízení.^[27] Mezi prvky principu *oportunity* lze řadit v české právní úpravě institut zastavení trestního stíhání dle § 172 odst. 2 písm. c) tr. řádu, tedy zastavení z důvodu absence veřejného zájmu na potrestání pachatele (neúčelnosti trestního stíhání). Jde o tzv. procesní korektiv rozsahu trestního bezpráví. Je myslím nepochybné, aby ve veřejném zájmu nastala adekvátní trestněprávní

reakce na jednání pachatele, která v daném případě bude znamenat zastavení trestního stíhání, čímž dojde i k naplnění účelu trestního řízení. Důvody, které by měl veřejný žalobce při aplikaci své diskrece uplatňovat, jsou obdobné kritériím stanoveným v tzv. Full Test Code.^[28] Zde je potřeba říci, že se jedná toliko o určitý prvek opportunity v českém trestním řízení, kdy vůdčí zásadou stále zůstává zásada legality (§ 2 odst. 3 tr. řádu) a současně poznamenat, že tato zásada je kompatibilní se zásadou opportunity, pokud jsou prvky opportunity regulovány jako výjimka z pravidla. Jde tedy o legalitu s prvky opportunity.^[29]

Je neoddiskutovatelným faktem, že kontinentální trestní justice zaznamenává od druhé poloviny minulého století krizi související s narůstající drobnou (bagatelní) a středně závažnou kriminalitou, jakož i v posledních desetiletích s novými druhy kriminality (organizovaná kriminalita, kyberkriminalita, terorismus), s přeplněností věznic a s dalšími fenomény. Jako východisko z této krize bylo zpočátku spatřováno zavádění prvků restorativní justice, což vyústilo v upuštění od spravedlnosti retributivní. Do českého právního prostředí pak mohly některé prvky restorativní justice pronikat až po pádu totalitního režimu, tedy po roce 1989. Za výsledek tohoto vlivu lze považovat především postupné zavádění odklonů, které jsou chápány jako možnost poměrně „efektivní distribuce“ trestních věcí, kdy do stadia řízení před soudem se dostane toliko závažná kriminalita a zbývající část kriminality (zejména ta méně závažná) je vyřešena za pomoci odklonů, zvláštních způsobů řízení anebo jiných zkrácených procedur.^[30] Jedná se tedy o vliv restorativních idejí, o jejichž prosazení se v zemích kontinentu mezi prvními zasadila zejména Rada Evropy. V zemích kontinentu tyto instituty zaujímají stále významnější místo, neboť skrze ně dochází k parciálnímu odběreměňování trestní justice, kdy poměrně značná část méně závažné kriminality je (může být) vyřešena již v přípravném řízení.^[31]

Mezi odklony je v nauce řazena i dohoda o vině a trestu.^[32] Ta však svým charakterem úplně nenaplní charakteristické atributy odklonů, neboť v rámci dohody je ukládán trest a o trestu může rozhodovat pouze soud.^[33] I v případě dohody o vině a trestu je tedy ingerence soudu nezbytná, což nijak nevybočuje z konceptu tohoto institutu, uplatňovaného jak v kontinentálním, tak i v angloamerickém systému. Nicméně úloha soudu při schvalování dohody je významně oslabena, neboť smyslem regulace a opakovaně zdůrazňovaným posláním tohoto institutu je právě zrychlení řízení, tudíž tento aspekt nelze opomíjet, v opačném případě by tím totiž byl zpochybněn samotný koncept dohody o vině a trestu. Úloha soudu je tedy zachována v modifikované podobě, ve které je soud postaven do pozice garanta zákonnosti. V tomto smyslu lze říci, že právě modifikací úlohy soudu při schvalování dohody o vině a trestu dochází k přibližování modelu kontinentálního k modelu angloamerickému, nicméně zůstává patrný je rozdíl ve využívání tohoto institutu v obou modelech. Zatímco ve Spojených státech amerických je tímto „odklonem“ vyřízena podstatná část trestních věcí, např. v České republice je však tento institut využíván zcela minimálně.^[34] Jsem toho názoru, že jedním ze zásadních důvodů, proč je potenciál dohody o vině a trestu v českém (obecně kontinentálním) řízení podstatně limitován, je existence základních zásad trestního řízení ovládajících kontinentální trestní řízení. Tyto základní stavební kameny trestního řízení jsou vlivem importovaných „cizorodých“ institutů zdůrazňujících efektivitu a hospodárnost trestního řízení podstatně omezovány.^[35]

Dohoda o vině a trestu je v kolizi hned s několika základními zásadami, neboť naráží především na zásady materiální pravdy, veřejnosti, bezprostřednosti a ústnosti.^[36] Zásada materiální pravdy je erodována na základě dominance jednoho důkazu, kterým je doznání (slovy zákona jde navíc o „pouhé“ prohlášení) obviněného, že spáchal určitý skutek, které se tak fakticky stává korunou důkazů. Doznání

(prohlášení) obviněného je pouze jedním z důkazů, které by měly být obstarány v rámci trestního řízení při snaze uzavřít dohodu o vině a trestu. Nemožnost klást prohlášení obviněného za pomyslnou korunu důkazů je vyloučeno i při aplikaci zásady volného hodnocení důkazů, na základě které je na vnitřním přesvědčení konkrétního soudce, kterému důkazu připíše jakou informační hodnotu. Zásada volného hodnocení důkazů je současně výrazem důvěry občanů ve stát, která je vlastní kontinentálnímu modelu řízení, a jedním z projevů nezávislosti soudu.^[37]

Funkcí institutu dohody o vině a trestu je akcelerace řízení, nicméně kontinentální způsob myšlení, který je pod rozpoznatelným vlivem zásad materiální pravdy, vyhledávací a volného hodnocení důkazů,^[38] neumožňuje pojímat dokazování tak, jak je pojímáno v angloamerickém modelu, tedy klást důraz především na prohlášení obviněného a do jisté míry kapitulovat před dalším hledáním pravdy. Tento zcela koncepční rozdíl spočívající v pojetí základních zásad trestního řízení (zde základních zásad dokazování) je důvodem toho, proč není patrně možné očekávat, že by v České republice (a obecně v zemích kontinentu) dosáhl institut dohody o vině a trestu takové využitelnosti jako je tomu v angloamerickém modelu.^[39]

Dohoda o vině a trestu a její koncepce spočívající v tom, že důkazy jsou fakticky obstarány neveřejně v přípravném řízení a následně jsou posouzeny soudem pouze z hlediska zákonnosti, neodpovídá pojetí zásadám bezprostřednosti, veřejnosti a ústnosti, neboť právě za plného respektování uvedených zásad se má soud seznámit s opatřenými důkazy. Jde totiž o zásady, které svého plného uplatnění nacházejí až v řízení před soudem, a za situace, kdy je dohoda o vině a trestu fakticky sjednávána již v přípravném řízení, lze o aplikovatelnosti uvedených zásad velmi pochybovat. Pakliže má tedy dohoda o vině a trestu plnit své nijak neskryvané pragmatické a akcelerační účely, bude do budoucna nevyhnutelné, aby byl nadále oslabován právě komplex základních zásad trestního řízení.

Import angloamerického práva – příklad spolupracujícího obviněného (korunního svědka)

Víceméně podobnou kontroverzi, která provází dohodu o vině a trestu, nalezneme i u institutu korunního svědka,^[40] který je dalším prvkem angloamerickým prvkem, který se postupně objevuje v zemích kontinentu. Institut korunního svědka projevem tzv. pragmatické opportunity, tak jak ji v nauce popsal Weigend a českému prostředí ji přiblížil Pipek.^[41] Obecně lze říci, že se jedná o institut, u kterého se střetává zájem na odhalení organizovaného zločinu v případech, kdy obvykle není možné zajistit odpovídající důkazní materiál jinak než výpovědí osoby korunního svědka, se zájmem na potrestání jedince.

V případě institutu korunního svědka (spolupracujícího obviněného) lze pak v obecné rovině hovořit o možném střetu se zásadou legality a zásadou rovnosti všech před zákonem, a to jak z hlediska viny, tak i z hlediska ukládání trestu.^[42] V případě české právní úpravy jsou dodrženy zásady veřejnosti, bezprostřednosti a ústnosti již z toho důvodu, že věc korunního svědka, tj. spolupracujícího obviněného, je projednána v hlavním líčení soudem, současně je částečně zachována i zásada legality a oficiality. Spolupracující obviněný je zvýhodněn a bonifikován svým statutem při ukládání trestu. Zásada materiální pravdy a s ní související zásada volného hodnocení důkazů jsou v případě české úpravy do jisté míry oslabeny, neboť hlavním a zpravidla prvotním důkazem je z podstaty věci svědectví spolupracujícího obviněného,^[43] které potom fakticky určuje další taktiku vyšetřování a dokazování.

Tento institut se z povahy věci aplikuje zejména v případech důkazní nouze, resp. nedostatku důkazního standardu (díky sofistikovanosti organizovaného zločinu), kdy lze skutkový stav dostatečně objasnit pouze za spolupráce s jedním z obviněných, resp. za účinné kolaborace jednoho z obviněných. Svědectví obviněného tedy v tomto případě získává nadstandardní status, neboť spolupracující obviněný je za své svědectví bonifikován (honorován) při ukládání trestu,^[44] resp. ve výjimečných případech soud od uložení trestu upustí.

Možnosti a limity dalšího zefektivnění (základní zásady trestního řízení)

Institut dohody o vině a trestu, který taktéž patří mezi odklony *in largo sensu*, se dosud v aplikační praxi příliš neujal, avšak snaha za pomoci tohoto institutu zefektivnit trestní řízení je zjevná, a to zejména z důvodové zprávy, neboť český zákonodárce se inspiroval touto úpravou v ostatních kontinentálních zemích. Institut korunního svědka, resp. v české úpravě spolupracujícího obviněného (§ 178a tr. řádu), má potom za cíl nikoliv odbřemenit trestní justici, zejména v jejím soudním stadiu, nýbrž zefektivnit rozkrývání a potírání organizovaného zločinu, který je mimořádně sofistikovaný, často ve spojení s cizím prvkem, obtížně se tedy prokazuje, zvláště jde-li o pachatele jako právnickou osobu.^[45]

Zefektivnění trestního řízení lze tedy v tomto kontextu chápat ve dvojím významu. Odklony v trestním řízení skýtají vhodný mechanismus, jak racionálně přerozdělit napadenou agendu tak, aby lehká až středně těžká kriminalita byla vyřešena bez ingerence soudu (v případě dohody o vině a trestu tedy s jeho ingerencí) již v rámci přípravného řízení. Do stadia hlavního líčení by se tedy ideálně dostala jen závažná kriminalita, na kterou by měl soud zároveň dostatek prostoru. Druhý význam zefektivnění trestního procesu lze potom chápat ve smyslu nového instrumentu, který trestní řád skýtá, pomocí něhož je možné rozkrývat a následně potírat organizovanou kriminalitu, která je bez tohoto nástroje jen velmi obtížně postihnutelná.

Nesporný potenciál zefektivnit (české) kontinentální trestní řízení oba tyto instituty nepochybně mají, nicméně určité limity stále zůstávají. Prvním limitem je stav *de lege lata*, druhým limitem jsou potom „nadčasové“ zásady trestního řízení, které jsou kontinentálnímu typu trestního řízení vlastní a které nelze negovat zaváděním institutů angloamerického modelu. Nehledě na to, že základní zásady trestního řízení jsou ve značné míře součástí ústavního pořádku ČR (mnohé z nich jsou zakotveny v Listině základních práv a svobod, Listině základních práv EU a Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod) s následnou specifikací v trestním řádu. Již samotný tento fakt ústavního zakotvení některých základních principů trestního řízení (presumpce neviny, právo nevypovídat, právo na veřejné projednání věci bez zbytečných průtahů, zásada kontradiktornosti), navíc chráněného tzv. klauzulí věčnosti (čl. 1, čl. 9 odst. 2, 3 Ústavy ČR)^[46] podstatně limituje prostor pro zákonnou právní úpravu a její případnou změnu.

Lze tedy říci, že potenciál obou institutů (dohoda o vině a trestu a spolupracující obviněný), který mají v angloamerickém právu, je při regulaci v kontinentálním, resp. českém právní prostředí zcela významným způsobem redukován, a to zejména na základě odlišnosti inkvizičních a adversárních dogmat.^[47]

Popsaný střet základních zásad nastává v případě provedení obecné komparace principů ovládajících angloamerický a kontinentální model trestního řízení, kdy jsou angloamerické instituty projektovány v kontinentálních podmínkách. Aby tyto krajně kontroverzní instituty mohly obstát v ústavních mantinelech a aby byly prakticky využitelné, je nutné je modifikovat a přizpůsobit podmínkám toho kterého právního řádu dané země kontinentu. Logickým důsledkem toho ovšem je, že tyto transplantáty angloamerických institutů nemohou mít stejný potenciál jako v angloamerickém systému, kde mají svůj původ. Lze tedy říci, že česká právní úprava zmíněných institutů (dohoda o vině a trestu, spolupracujícího obviněného) má zřetelné nedostatky stran praktické využitelnosti, avšak koncepce těchto institutů nijak nevybočuje z kontinentálního standardu.^[48] Domnívám se však, že s ohledem na základní zásady trestního řízení je vyloučena zásadní změna koncepce obou institutů ve smyslu změny paradigmatu do standardu, jaký mají oba tyto instituty v angloamerickém modelu.

Závěr

V dnešní době se již nedá hovořit o čistě adversárním či inkvizičním modelu trestním řízení. Historickým vývojem došlo a dochází k určitému sblížování obou systémů. Postupné stírání rozdílů mezi těmito historickými právními systémy a vzájemné přebírání některých právně procesních institutů dalo vzniknout smíšeným systémům (hybridům) s převažujícím vlivem jednoho či druhého. Viděno z kontinentální perspektivy, lze říci, že angloamerický systém ovlivňuje ten kontinentální o něco více než opačně.^[49] Nejde však o ovlivnění jednosměrné. Lze učinit dílčí závěr, že podstatou inkvizičního (osvícené inkvizice) systému je to, že se ponechává na státním orgánu (veřejném žalobci, soudci), aby ve veřejném zájmu přiměřenými a zákonnými prostředky zajistil, že bude v rámci dokazování zjištěno, jak to opravdu bylo, tedy důkazní prostředky jsou v rukou státního orgánu (zásady oficiality, legality, vyhledávací, volného hodnocení důkazů, materiální pravdy) a obhajoba (díky obžalovací zásadě) je tu zejména od toho, aby tento státní orgán kontrolovala, aby vytvořila právo na spravedlivý proces tím, že nedovolí státnímu se odchýlit od pravidel, která jsou mu předem zákonem stanovena (presumpce nevin, zásada zákonnosti, právo na obhajobu, možnost podávat opravné prostředky, *favor defensionis*, *ne bis in idem*).

Jedním z prvků, který způsobuje sblížování obou systémů lze spatřovat v koncepci lidských práv v přirozenoprávním pojetí, jejich nezadatelnosti a univerzálnímu charakteru.^[50] Poměrně výrazně tomuto přispívá i judikatura soudních orgánů mezinárodních organizací (v Evropě jde o Evropský soud pro lidská práva, jako soudního orgánu Rady Evropy), v důsledku čehož již není ústřední otázkou, zda je trestní řízení adversární či inkviziční, ale zda je garantováno spravedlivé trestní řízení. Ke sblížování obou modelů také jistě přispěly integrační procesy v rámci Evropské unie.^[51]

Prolínání obou jinak ve své podstatě funkčních systémů není zřejmě na škodu, neboť znamená určité obohacení obou modelů. Nicméně je vždy nutné důsledně přihlížet k systematickému pojetí institutu v původním právním systému, jakož i k funkční provázanosti s ostatními instituty. Namísto je i vyhodnocení účelnosti implementace a samotné funkčnosti v rámci právního systému, do kterého je institut přebírán.

V neposlední řadě je nutné přihlížet i k právním zásadám a principům, které se mohou ve svém aplikačním rozsahu lišit, a tak i limitovat institut (jinak funkční ve svém původním právním systému), v

důsledku čehož nemá mnoho možností pro své plnohodnotné uplatnění v rámci systému jej vtělujícího, či naopak mu budou chybět jinak důležité interpretační mantinely. Ukazuje se, že do trestního řízení kontinentálního typu, zejména do české právní úpravy, pronikají určité prvky angloamerického práva. Tyto prvky jsou vtělovány za tím účelem, aby zefektivnily trestní řízení, avšak potenciál těchto prvků není v kontinentálním, resp. českém právním prostředí plně využit, a to především díky principům a zásadám, které jsou vlastní reformovanému kontinentálnímu modelu. Neuvážené, nepromyšlené, neodůvodněné, tedy ve svém souhrnu nekonceptní přebírání cizích prvků může ve svém důsledku způsobit více škody než užitku. Tohoto by si měl být každý odpovědný zákonodárce vědom.

Použité informačné zdroje

- Fenyk, J. Etika v trestním řízení, respektive v soudní síni – soudce. Státní zastupitelství, 2018, č. 5
- Fenyk, J. Volné hodnocení důkazů, materiální pravda, vnitřní přesvědčení, praktická jistota a důvěra v úsudek soudce v českém trestním řízení. In: Trestní právo /stále/ v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvílovi. Brno: MUNI, 2018
- Fenyk, J. Zásada kontradiktorní v trestním řízení anglosaského a kontinentálního typu. In: Fenyk, J. (ed.) Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám. Praha: LexisNexis CZ, 2007
- Fenyk, J. Zásady dokazování. In: Dokazovanie v trestnom konaní. Praha: Leges, 2013;
- Gřivna, T. Právo na obhajobu v proměnách času. In: Právo na obhajobu: teorie a praxe 21. století. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016
- Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. Bulletin advokacie, 2012, č. 10
- Kandalcová, A. Institut spolupracujícího obviněného v komparativním pohledu. In: Dny práva 2016. Brno: MUNI, 2016
- Kandová, K. Pojem pravdy (nejen) v trestním řízení a některé související instituty. Právník, 2017, č. 10
- Kristková, A. Adverzární, inkviziční a smíšený trestní proces – koncepce a širší souvislosti. Časopis pro právní vědu a praxi, 2013, č. 3
- Kühn, Z. Judikatura a precedent v kontinentálním a angloamerickém právu. In: Závaznost soudních rozhodnutí – vnitrostátní a mezinárodní náhledy. Praha: Wolters Kluwer, 2018
- Kühn, Z. Soudy v autoritativním státě. Právník, 2019, č. 11
- Martin, E., A. A dictionary of law. Oxford: Oxford University Press, 2013
- Molek, P. Materiálního ohnisko ústavy: věčný limit evropské integrace? Brno: Muni, 2014
- Mulák, J. Mimořádné snížení trestu odnětí svobody. In: Jelínek, J. a kol. Deset let od přijetí českého trestního zákoníku. Praha: Leges, 2019
- Mulák, J. Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019

Mulák, J. Zásada kontradiktornosti v trestním řízení – evropské souvislosti a česká reflexe. Bulletin advokacie, 2019, č. 3

Pípek, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. Trestněprávní revue, 2004, č. 11.

Růžek, A. Obžalovací zásada v československém socialistickém trestním řízení. Praha: ČSAV, 1964.

Scheu, H. Ch. Vliv judikatury Evropského soudu pro lidská práva na harmonizaci trestního řízení v Evropě. Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, 2008, č. 2.

Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: CODEX Bohemia, 1999

Šelleng, D. Právnícká osoba jako pachatel trestného činu. Praha: Leges, 2019.

Tibitzlová, A. Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2019

Tomášek, M. Prorůstání adversárních a inkvizičních prvků při europeizaci trestního procesu. Právník, 2009, č. 5

Záhora, J. Zásada oportunity a jej uplatňovanie v prípravnom konaní. In: Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje českého trestního procesu. Praha: Leges, 2016

Zaoralová, P. Institut dohody o vině a trestu a jeho rozpor se základními zásadami trestního řízení. In: Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje českého trestního procesu, Praha: Leges, 2016

Zaoralová, P. Procesní použitelnost důkazů v trestním řízení a její meze. Praha: Leges, 2018

Zůbek, J. Odklony v trestním řízení. Praha: Wolters Kluwer, 2019.

Poznámky pod čiarou

[1] Tento příspěvek je výstupem programu Progres „Q02 – Publicizace práva v evropském a mezinárodním srovnání“, řešeného na Právníké fakultě Univerzity Karlovy.

[2] Dnes hovoříme o „reformovaném inkvizičním“ či „inkvizičně-obžalovacím“ trestním procesu.

[3] Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: CODEX Bohemia, 1999, str. 16.

[4] Problematiku základních zásad trestního řízení jsem komplexněji zpracoval ve své monografii Mulák, J. Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019.

[5] Srov. například Fenyk, J. Zásady dokazování. In: Dokazovanie v trestnom konaní. Praha: Leges, 2013; Tomášek, M. Prorůstání adversárních a inkvizičních prvků při europeizaci trestního procesu. Právník, 2009, č. 5; Tomášek, M. Srovnání teoretických problémů harmonizace trestního procesu v USA a v EU. Právník, 2008, č. 4; Kristková, A. Adverzární, inkviziční a smíšený trestní proces – koncepce a širší souvislosti. Časopis pro právní vědu a praxi, 2013, č. 3; Scheu, H. Ch. Vliv judikatury Evropského soudu pro lidská práva na harmonizaci trestního řízení v Evropě. Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, 2008, č. 2.

- [6] Martin, E., A. A dictionary of law. Oxford: Oxford University Press, 2013, str. 10.
- [7] Například Kandová, K. Pojem pravdy (nejen) v trestním řízení a některé související instituty. Právník, 2017, č. 10, str. 847-848.
- [8] Kristková, A. Adverzární, inkviziční a smíšený trestní proces – koncepce a širší souvislosti. Časopis pro právní vědu a praxi, 2013, č. 3, str. 371.
- [9] Fenyk, J. Zásada kontradiktorní v trestním řízení anglosaského a kontinentálního typu. In: Fenyk, J. (ed.) Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám. Praha: LexisNexis CZ, 2007, str. 16.
- [10] Olej, J., Kolcunová, M., Kolcun, J. Kontradiktórnosť v trestnom konaní. Bratislava: C. H. Beck, 2014, str. 4.
- [11] Mulák, J. Zásada kontradiktornosti v trestním řízení – evropské souvislosti a česká reflexe. Bulletin advokacie, 2019, č. 3, str. 33 – 38.
- [12] Rozhodnutí ESLP Brandstetter proti Rakousku ze dne 28. 8. 1991, stížnosti č. 11170/84, 12876/87 a 13468/87.
- [13] Gřivna, T. Právo na obhajobu v proměnách času. In: Právo na obhajobu: teorie a praxe 21. století. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, str. 33 – 39.
- [14] Růžek, A. Obžalovací zásada v československém socialistickém trestním řízení. Praha: ČSAV, 1964.
- [15] Fenyk, J. Veřejná žaloba. Díl první, Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001, str. 9.
- [16] Fenyk, J. Etika v trestním řízení, respektive v soudní síni – soudce. Státní zastupitelství, 2018, č. 5, str. 22.
- [17] Ščerba, F. Budoucnost zapojení laického prvku do rozhodování trestních věcí. In: Meze a možnosti inspirace trestního řízení angloamerickými prvky. Brno: MUNI, 2016, str. 234 an.
- [18] Zde však může vyznívat poněkud paradoxně, že např. pro české pojetí trestání souběhu (konkurence) trestných činů je určující zásada absorpční s prvky kumulace a asperace, zatímco pro trestní justici Spojených států amerických je typická zásada kumulační (sčítací).
- [19] K tomu např. Kühn, Z. Judikatura a precedent v kontinentálním a angloamerickém právu. In: Závaznost soudních rozhodnutí – vnitrostátní a mezinárodní náhledy. Praha: Wolters Kluwer, 2018, str. 29 – 44; Kühn, Z. Soudy v autoritativním státě. Právník, 2019, č. 11, str. 981-996.
- [20] Mulák, J. Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019, str. 70.
- [21] Van Caenegem, W. Advantages and Disadvantages of the Adversial System in Criminal Proceedings. Law Faculty Publications. Paper 224.
- [22] Kristková, A. Adverzární, inkviziční a smíšený trestní proces – koncepce a širší souvislosti. Časopis pro právní vědu a praxi, 2013, č. 3, str. 375.

[23] Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. Praha: Leges, 2016, str. 131 – 132; Ivor, J., Polák, P., Záhora, J. Trestné právo procesné I. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, str. 70.

[24] Mulák, J. Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019, str. 207 an.

[25] Slavný Loi Constans z roku 1897 totiž obsahoval jen rozšíření práv obhajoby.

[26] V překladu z angličtiny jako protivníci.

[27] K tomu podrobněji např. Tibitanzlová, A. Odklony v trestním řízení. Praha: Leges, 2019.

[28] Záhora, J. Zásada oportunity a jej uplatňovanie v prípravnom konaní. In: Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje českého trestního procesu. Praha: Leges, 2016, str. 29–43.

[29] K zásadám procesní legality a oportunity viz blíže Mulák, J. Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019, str. 139 – 181.

[30] V české úpravě lze upozornit např. na zkrácené přípravné řízení s následnou možností samosoudce ve zjednodušeném hlavním líčení vydat trestní příkaz.

[31] V některých zemích (Anglii a Walesu) jsou sice odklony (*out of court disposals*) méně formalizované, což obecně souvisí s neexistencí trestního řádu a absencí formalizovaného předsoudního stadia, než odklony v zemích kontinentu, nicméně inspirace je nepochybná.

[32] V českém trestním řádu nalezneme dohodu o vině a trestu v ustanovení § 175a až § 175b a § 314o až 314s tr. řádu. Zúbek, J. Odklony v trestním řízení. Praha: Wolters Kluwer, 2019, str. 43 – 46, 77-103.

[33] Jde spíše tedy o odklon v širším smyslu. Dodejme však, že pojem odklonu je v právní nauce sporný.

[34] Jak plyne ze např. Zprávy o činnosti státního zastupitelství za rok 2017, institut dohody o vině a trestu se v praxi příliš nerozšířil: „*návrhy na schválení dohody o vině a trestu byly v roce 2017 aplikovány ve vztahu k 116 osobám (+21 oproti roku 2016), což činí 0,15 % všech stíhaných osob a osob, ohledně nichž bylo konáno zkrácené přípravné řízení. U 110 osob se tak stalo ve vyšetřování a ve vztahu k 6 osobám ve zkráceném přípravném řízení*“.

[35] Jelínek, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. Bulletin advokacie, 2012, č. 10, str. 19. – 24.

[36] Zaoralová, P. Institut dohody o vině a trestu a jeho rozpor se základními zásadami trestního řízení. In: Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje českého trestního procesu, Praha: Leges, 2016, str. 182 – 194.

[37] Nepohybujeme-li se v systému zákonné teorie důkazní, nelze doznání obviněného přiřknout zcela zásadní význam. K této zásadě blíže Mulák, J. Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019, str. 215 – 228.

[38] Fenyk, J. Volné hodnocení důkazů, materiální pravda, vnitřní přesvědčení, praktická jistota a důvěra v úsudek soudce v českém trestním řízení. In: Trestní právo /stále/ v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvíli. Brno: MUNI, 2018, str. 117 – 134.

[39] Samozřejmě s výhradou toho, že nedojde k podstatné změně právní úpravy, včetně základních zásad. Cestou k této změně může být probíhající rekodifikační práce na novém trestním řádu.

[40] Zde můžeme poznamenat, že oba instituty (dohoda o vině a trestu a nějaká forma korunního svědka) jdou ruku v ruce, neboť státy, které upravují jeden z těchto institutů, se dříve či později uchýlí k regulaci i druhého z těchto institutů. V ČR byl do trestního řádu instituty korunního svědka (spolupracujícího obviněného) zaveden zákonem č. 41/2009 Sb. a dohoda o vině a trestu byla zavedena zákonem č. 193/2012 Sb.

[41] Pipek, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. Trestněprávní revue, 2004, č. 11.

[42] Stejně tak jako v případě dohody o vině a trestu dochází i k oslabování dalších zásad trestního řízení – zásady materiální pravdy, volného hodnocení důkazů a zásad bezprostřednosti, veřejnosti a ústnosti, zejména tehdy, pokud je věc spolupracujícího obviněného vyřízena již v rámci přípravného řízení.

[43] Pokud by byl důkazní materiál opatřen dostatečně, nebylo by vůbec potřeba sjednávat dohodu se spolupracujícím obviněným.

[44] Jde o jednu z obecně polehčujících okolností – § 41 písm. m) tr. zákoníku – a také o jeden z důvodů, při splnění dalších podmínek, odůvodňující mimořádné snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici zákonné trestní sazby (§ 58 odst. 4 tr. zákoníku). K tomu podrobněji Mulák, J. Mimořádné snížení trestu odnětí svobody. In: Jelínek, J. a kol. Deset let od přijetí českého trestního zákoníku. Praha: Leges, 2019, str. 207 – 208.

[45] Šelleng, D. Právnická osoba jako pachatel trestného činu. Praha: Leges, 2019.

[46] Např. Molek, P. Materiálního ohnisko ústavy: věčný limit evropské integrace? Brno: Muni, 2014, str. 137 an.

[47] Mulák, J. Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019.

[48] Kandalcová, A. Institut spolupracujícího obviněného v komparativním pohledu. In: Dny práva 2016. Brno: MUNI, 2016, str. 75-103.

[49] Nejde pochopitelně pouze o oblast trestního řízení, neboť koncepce trestní odpovědnosti právnických osob byla také importována z angloamerického prostředí.

[50] Šámal, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: CODEX Bohemia, 1999, str. 17

[51] Zde je však otázkou, zda tomu bude i do budoucna, a to s ohledem na vystoupení Velké Británie z Evropské unie.